

CPTu for geoteknikere

Kristoffer Kåsin

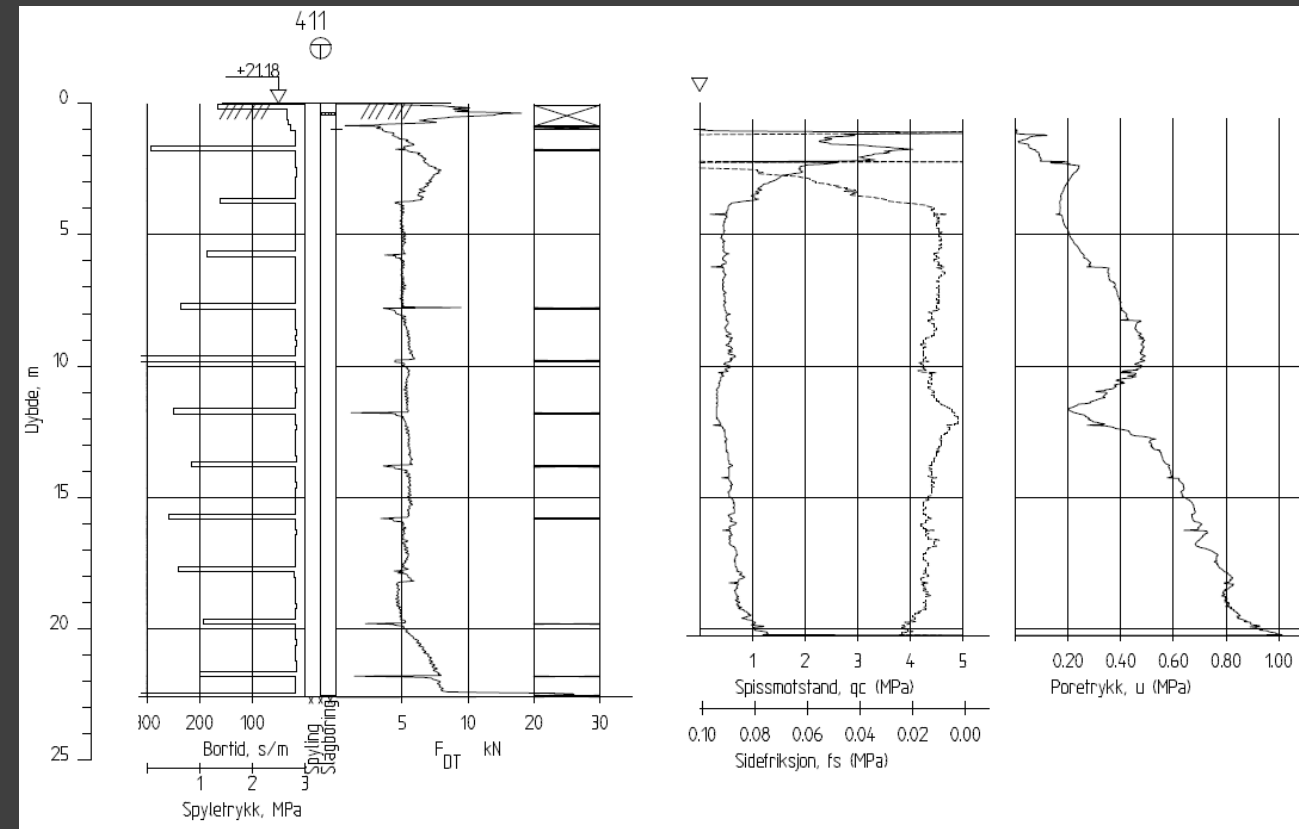
Prosjektleder/geotekniker Entreprenørservice AS

Slides er hentet fra presentasjon av Rolf Sandven, gjenbrukt fordi han gjorde en kjempegod jobb med dette tidligere.

Innhold

- Hva er CPTu og hvorfor utføre CPTU
- Feilkilder og fallgruver
- Tolking av data blir egen presentasjon senere
- For mer info, presentasjoner fra grunnborings-skolen er mye mer utfyllende enn denne. Disse er tilgjengelig på nett.

Hva er CPTU

- En in situ metode, sondering hvor målingene gjøres nede i grunnen.
- Sonden presses ned i grunnen med konstant hastighet, 20 mm/s,
- Er enkel å utføre i felt, og kan gjennomføres i de fleste grunnforhold, med mindre det finnes hindringer i grunnen som stein, blokk eller berg.
- Kan utføres med mange forskjellige typer rigger av forskjellig størrelse, fra små rammer i små rom til enorme borerigger/skip.
- Metoden har høy nøyaktighet og stor grad av repeterbarhet om utstyret er i orden og sonderingen utføres korrekt.
- Benyttes stort sett kun digitale sensorer, med minne og ofte trådløs overføring av data.
- Viktigste måleparametere:
  - Penetrert lengde [m], merk at dybde er penetrert lengde og vinkel kombinert.
  - Spissmotstand, q_c [MPa]
  - Sidefriksjon, f_s [kPa]
  - Poretrykk, u_2 [kPa] rett over spissen, merk det kan finnes andre målesteder enn u_2 .
  - Temperatur [°C]
  - Helningsvinkel fra vertikal, [°]

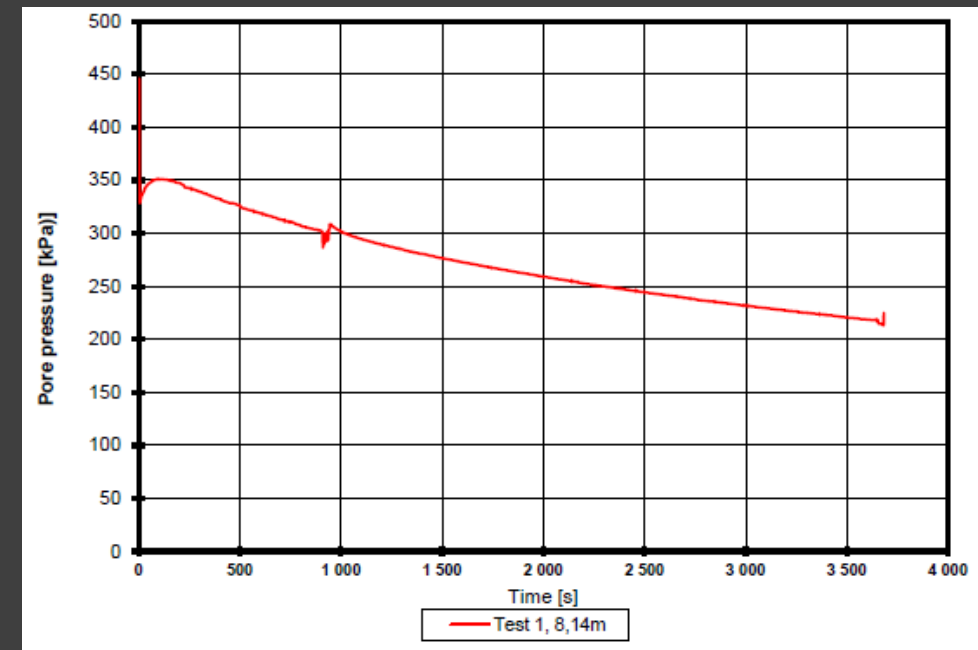
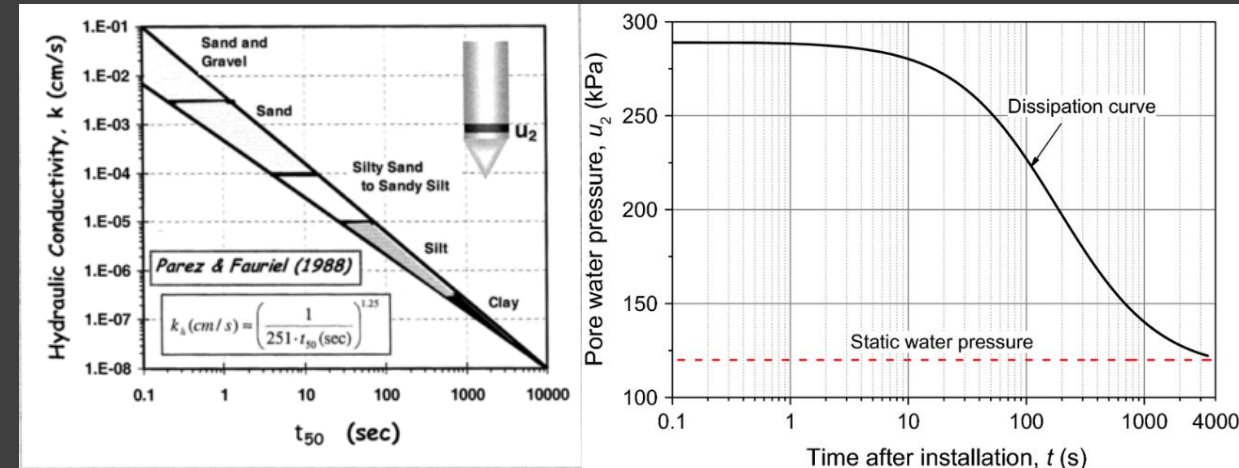
Hensikt med CPTU

- Detaljert kartlegging av grunnforholdene
- Tolkning av jordartenes mekaniske egenskaper og tilsynelatende oppførsel.
- Herunder viktig informasjon i geotekniske problemstillinger
  - Nøyaktig lagdeling
  - Type jordart
  - Beliggenhet av grunnvannstanden
  - Bestemmelse, in situ, av skjærfasthet, deformasjonsparametere og konsolideringsparametere
  - Annet, som ledningsevne, gravbarhet.....

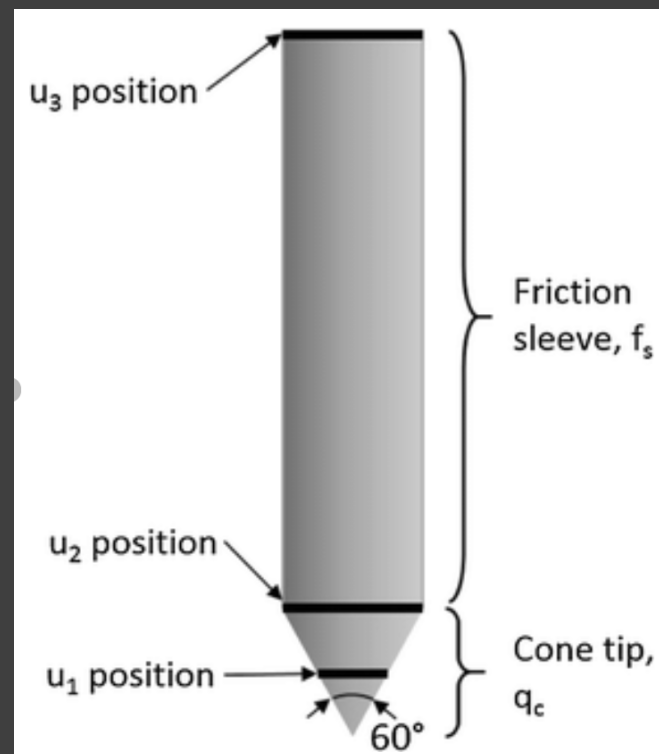
Dissipasjonsforsøk

- Kan raskt dokumentere grunnvannstand og poretrykk mot dybden ved å stoppe sonden og logge poretrykket mot tid.
- Kan nesten gratis, kun noe riggtid, generere et poretrykksprofil med dybden ved å stoppe i lag med noe høyere permeabilitet.
- Metoden er alt for lite brukt i friksjonsjord og kan gi nyttige data også i leire.
- Ofte vanlig å stoppe ved dissipering av 50 % av poreovertrykk over in situ trykk(om dette er kjent....).
- Priscilla Paniagua på NGI vil kunne gi mye info om tester i f.eks slit
- Kan være utfordringer i bløt leire, og om det er forstyrrelser.
  - Eksempelet har tap av trykk fra start på grunn av liten bevegelse i strengen når sonderingen ble stoppet.
  - Tog kjørte forbi ved 950 sekunder ut i testen.

Kjente tilleggsensorer/moduler

1. Vinkel/inklinasjon
2. Temperatur
3. Resistivitet
4. Geofoner/Akselerometre for Vs
5. Hydraulic profiling tool (måling av K-verdi)
6. Andre typer sensorer som finnes:
  - Magnetometermodul
  - Vingebor spiss
  - Ultrafiolett industert fluorescens modul (detektering av hydrocarboner)
  - Gamma strålings detektor modul
  - Videomodul

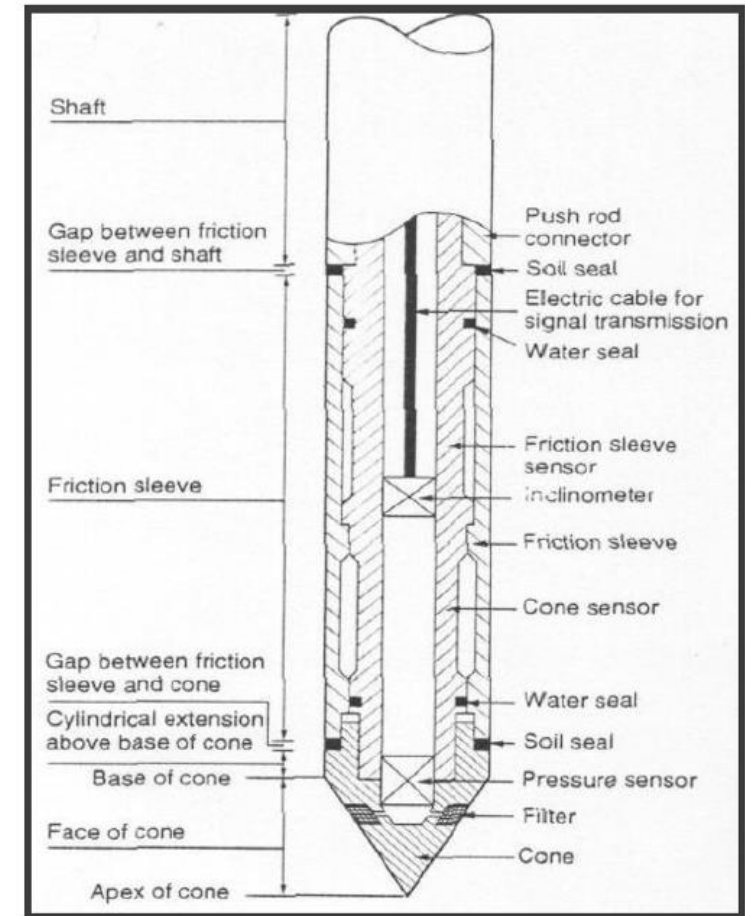
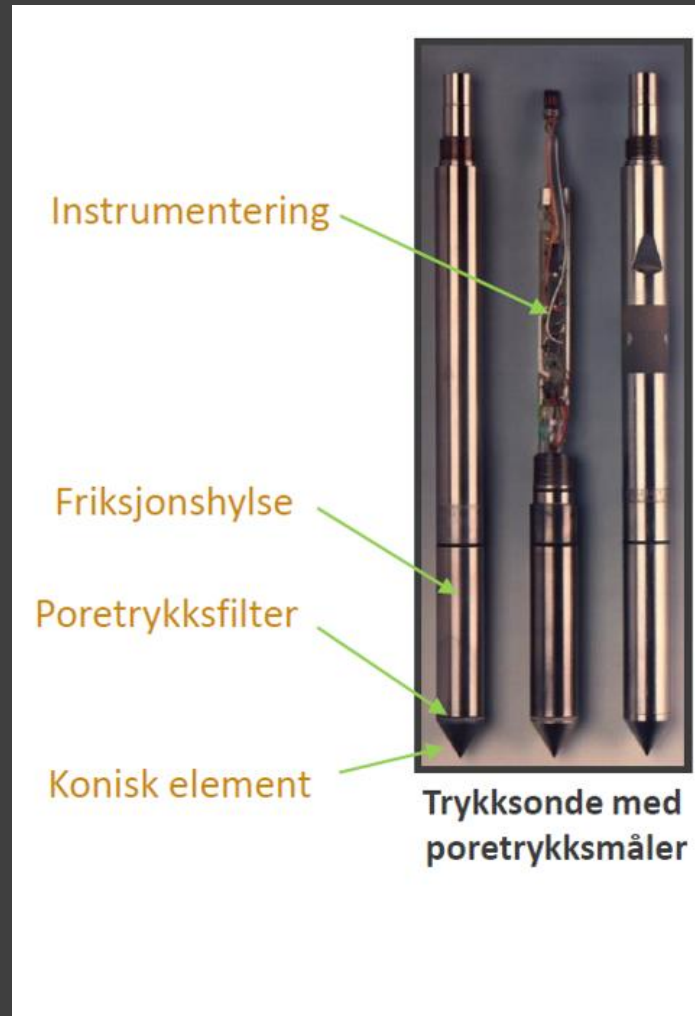

AP Van den Berg Magneto og Vingebor spiss over og under

CPTU oppbygging

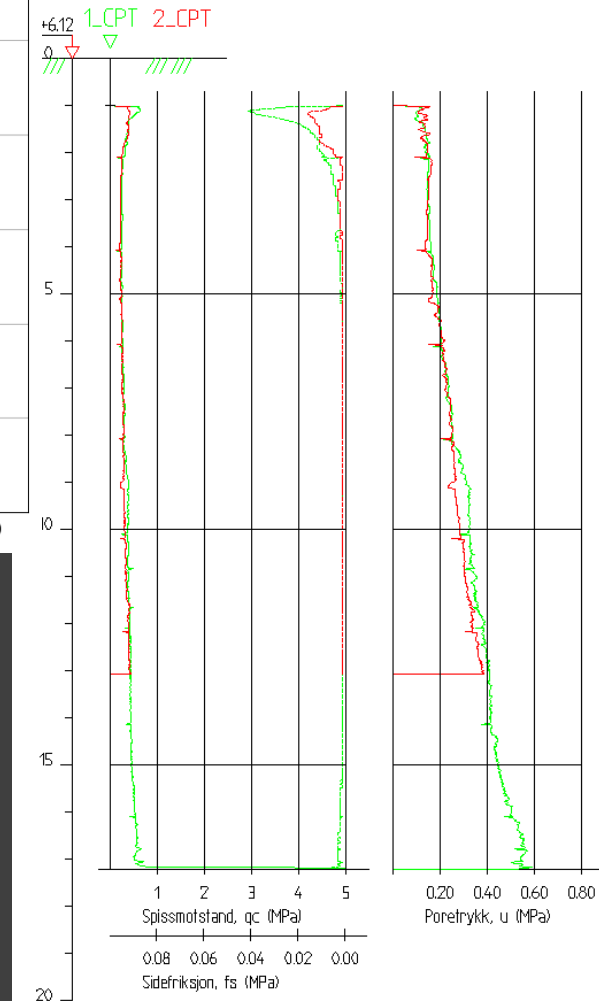
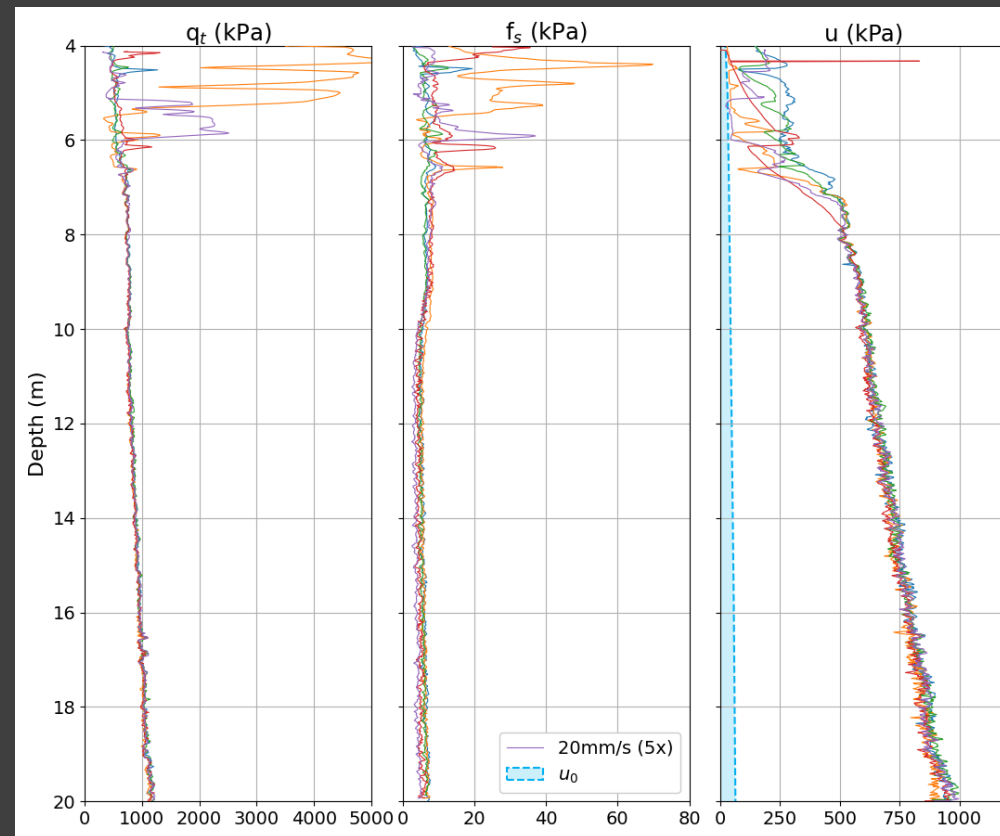
- Sonden består av sensorer, mekaniske overføringer og elektronikk for signalkonvertering.
- Tiltak for å redusere friksjon langs stengene anbefales, friksjonsring, spyling med vann eller polymer/mud.
- Sonden kan bruke alle typer stenger, spesielt om det er for trådløs overføring eller minne. Har brukt følgende for å presse CPT:
  - CPT stenger, Ø36 mm for bruk med kabel
  - Totalsonderingsstenger, uten kabel
  - Dreietrykksonderingstenger
  - Brønnboringstenger
  - Casing 142 mm

Snitt gjennom trykksonde

Repeterbarhet

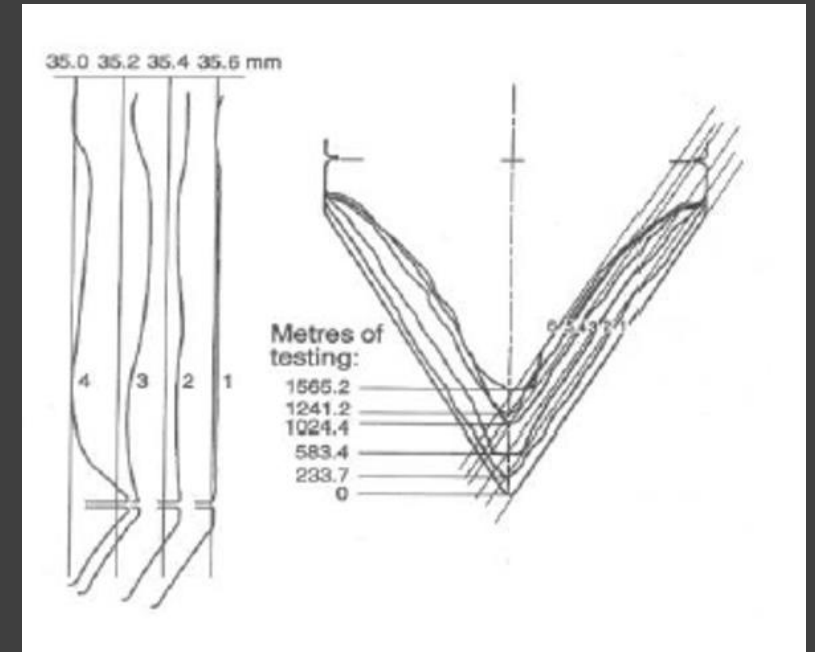
- CPTu sonderinger bør være svært repeterbare hvis testen utføres korrekt og med stabile sonder. Endringer i verdier vil da være knyttet til endringer i jorden.
- MERK at ved akustisk overføring av data så kan det være noe redusert oppløsning i dataene. Husk å etterspørre minnefilen fra sonden, den kan gi ekstra detaljer.
- Første eksempel Tiller – Flotten, NGTS testsite.
  - Tegn til mindre siltlag inne i leiren
- Andre eksempel: Onsøy, NGTS testsite
  - To sonderinger, i rødt og grønt, gjort nær hverandre på testfelt på Onsøy utenfor Fredrikstad.
  - Dataene er ekstremt nær hverandre ofte samme numeriske verdi.
  - Den eneste forskjellen er fastheten i toppen, som er mer variabel, dybden til berg, høydeforskjell innenfor noen desimeter.

Utfordringer med CPTU sonderinger

- Tap av metting underveis i sonderingen.
- Feil med metting av filtersystem
- Nullpunktsdrift/nullavvik
- Feil kalibreringsfaktorer når sonden tas i bruk.
- Temperaturskift underveis i sonderingen
- Kryssing av tidligere borehull i grunnen
- For tidlig stopp av sondering, manglende matekraft
- Geometri som følge av slitasje

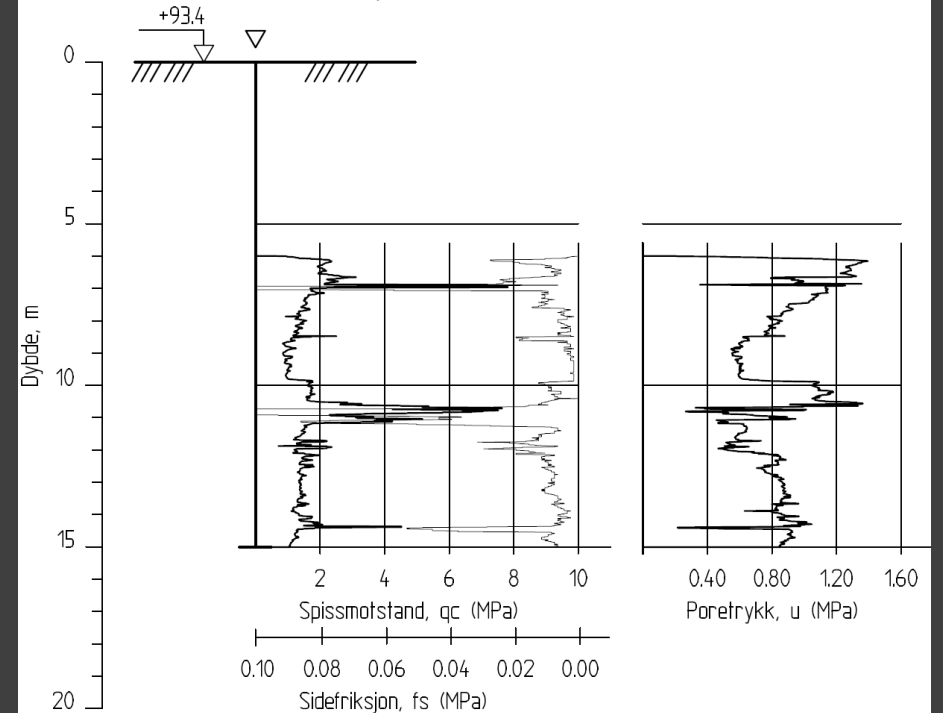
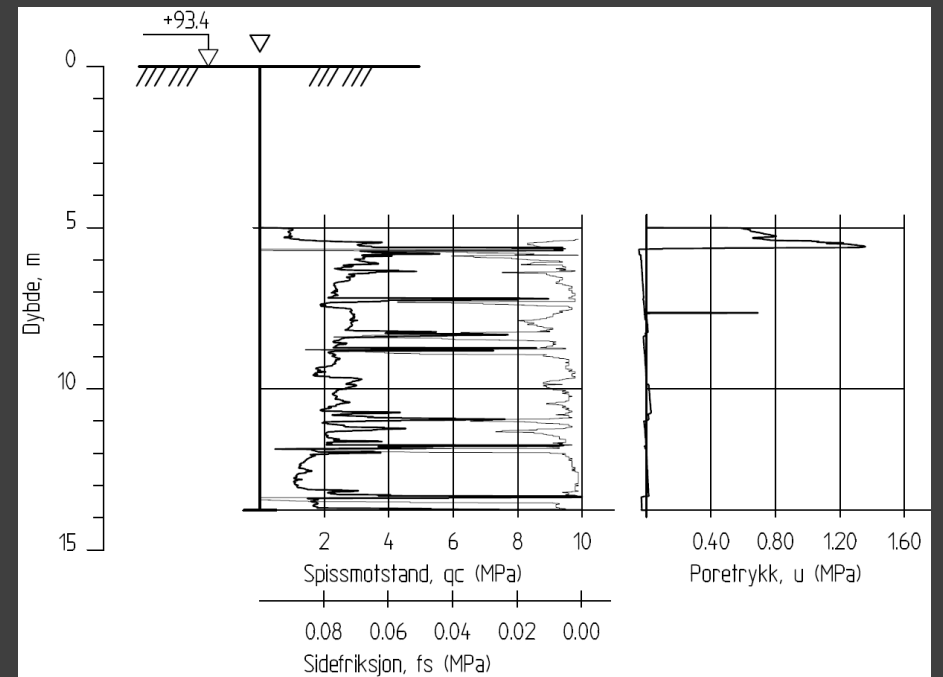

Tap av metting

Et lag på ca 5,5 m har svært dilaterende oppførsel. Sannsynligvis så har sonden truffen en stein som lager en kavitet når sonden presses forbi.

Dette negative trykket suger ut væsken i sondens filtersystem. Væsken kommer ikke tilbake før sonden har kommet til bunnen av løsmassene.

Første sondering utfør med porøst filter, skiftet til spaltefilter på den nede sonderingen.

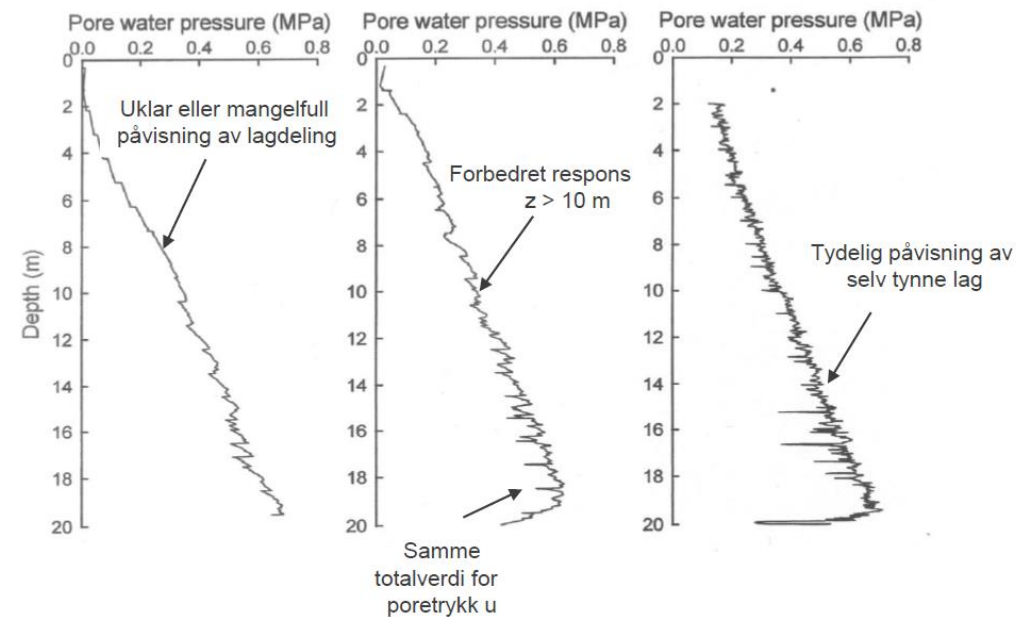
Metting av filtersystem

- Filter må være fullstendig mettet med væske for å overføre trykket korrekt.
- Luftbobler i poretrykkfilter er kompressible og vil føre til at målt trykk ikke blir korrekt.
- Kurvene blir glattet og vil være lavere enn det reelle trykket på utsiden av filteret.
- Sonderinger som har dårlig metting av poretrykket må gjøres på nytt, siden verdiene på spissmotstanden også blir påvirket til en viss grad av poretrykksmålingen.

multiconsult.no

Trykksondering med poretrykksmåling (CPTU) Forberedelse, utførelse og kontroll

Metting av poretrykksmålere

Dårlig metning

God metning

Tidligere anvendt
mettemetode

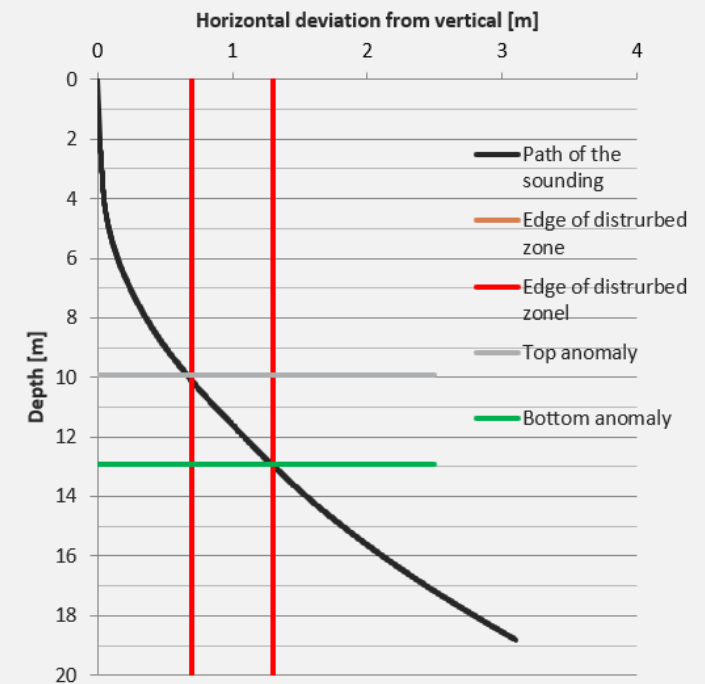
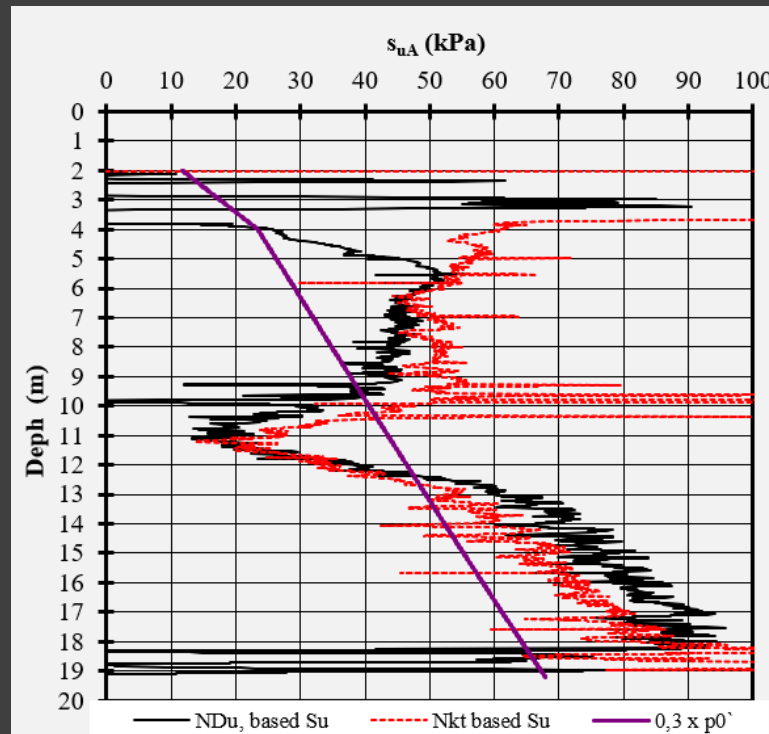
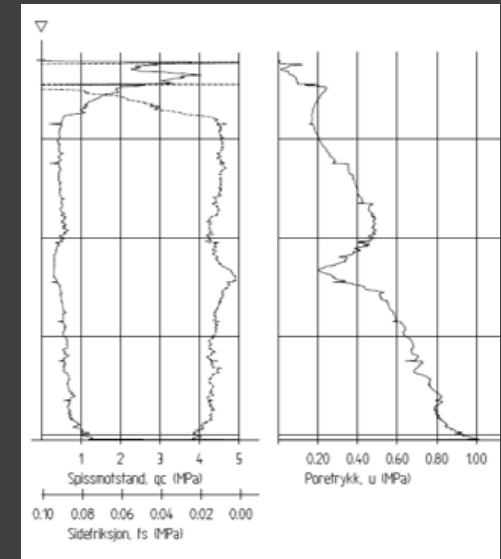
Filtersystemet

- For måling av poretrykk så er det viktig at systemet er fullstendig mettet med væske for å overføre endringer i trykket på utsiden av sonden inn til trykksensoren.
- Trykket går gjennom et filter som kan være laget på en av to metoder:
  - Et tradisjonelt filter med porer, f.eks av sintret bronse, HDPE eller annet materiale mettet med en væske
  - En tynn spalte som er fylt med fett/seig væske
- Spaltefilter kan ha en fordel ved dilaterende jord som generer sug, da fett er stivere/seigere og blir ikke like lett sugd ut.
- Spaltefilter kan være lettere å mette i felt.
- Ferdigmatte porøse filter fungerer svært godt, og kan gi bedre respons i noen jordarter – siltig leire som eksempel.
- Anbefaler ikke bruk av vakuumblokke eller forsøk på å mette porøse filter i felt.

Kryssing av borehull

- Kryssing av tidligere sonderinger i grunnen skjer fra tid til annen.
- Dette på grunn av vertikalavvik i sonderingene.
- Fallende motstand på alle sensorer og verdier som er under teoretisk minimum, for eksempel sammenlignet med SHANSEP eller $0,3 \times p_0'$ indikerer dette.
- Lite realistisk at vi har skjærstyrke i jorden som er mye lavere enn $0,3 \times p_0'$.
- Vurder resultatene, sjekk om de er rimelige før de bruke ukritisk inn i tolkning.
  - Dette gjelder egentlig alt, også resultater fra treaks/DSS også.

Krav til nøyaktighet

- Tabellen til høyre er i NGF melding 5.
- Sondens egenskaper(unøyaktigheter) og nullpunktavvik er slått sammen i dagens NGF melding.
- Merk at kravene har både en fast verdi og en prosentverdi, tolkes som den høyeste verdien som er påtruffet i en sondering.
- Melding 5 skal revideres, ISO standarden som den bygger på er fornyet.
- Kravene til sonde og kravene til utførelse er delt i to.
- Nye klasser, klasse 0 er opprettet for begge kategorier. Disse er strengere enn dagens klasse 1. Vurder nødvendigheten av kravene opp mot bruk.
- Tips for å unngå høye avvik, der det er viktig å unngå større avvik, gjør sonderingen kun i det bløte.
- Forbore i faste lag som tørrskorpe, stoppe før faste lag, og gjør sonderingen stegvis nedover. Faste lag kan ofte gi mer belastning på sonden. Samme med temperatur.

Anvendelses-klasse	Forsøks-type	Målestørrelse	Tillatt minimums-nøyaktighet ^a	Maksimum avstand mellom målinger	Bruk	
					Profil ^b	Tolkning ^c
1	TE2	Spissmotstand Sidefriksjon Poretrykk Helning Nedtrengingslengde ^e	35 kPa eller 5% 5 kPa eller 10% 10 kPa eller 2% 2° 0.1 m eller 1%	20 mm	A	GH
2	TE1 TE2	Spissmotstand Sidefriksjon Poretrykk ^d Helning Nedtrengingslengde	100 kPa eller 5% 15 kPa eller 15% 25 kPa eller 3% 2° 0.1 m eller 1%	20 mm	A	GH*
					B	GH
					C	GH
					D	GH
3	TE1 TE2	Spissmotstand Sidefriksjon Poretrykk ^d Helning Nedtrengingslengde	200 kPa eller 5% 25 kPa eller 15% 50 kPa eller 5% 5° 0.2 m eller 2%	50 mm	A	G
					B	GH*
					C	GH
					D	GH
4	TE1	Spissmotstand Sidefriksjon Nedtrengingslengde	500 kPa eller 5% 50 kPa eller 20% 0.2 m eller 2%	50 mm	A	G*
					B	G*
					C	G*
					D	G*

- A Homogen jord med meget bløt til fast leire og silt (typisk $q_c < 3$ MPa)
- B Lagdelt jord med bløt til fast leire (typisk $q_c \leq 3$ MPa) og middels fast sand (typisk $5 \text{ MPa} \leq q_c < 10$ MPa)
- C Lagdelt jord med fast leire (typisk $1,5 \text{ MPa} \leq q_c < 3$ MPa) og meget fast sand (typisk $q_c > 20$ MPa)
- D Meget fast til hard leire (typically $q_c \geq 3$ MPa) og meget fast, grov jord ($q_c \geq 20$ MPa)

Nullavvik/nulldrift, hvor finnes disse:

```
D=19.550, QC=3.8560, FS=13.7, U=102.8, TA=21.41, O=7.8, B=21, A=0.00, %4090283
D=19.560, QC=2.5513, FS=14.2, U=125.1, TA=21.44, O=7.8, B=21, A=0.00, %4091032
D=19.570, QC=2.5513, FS=14.2, U=149.6, TA=21.44, O=7.8, B=20, A=0.00, %4091407
D=19.580, QC=2.3658, FS=14.2, U=149.6, TA=21.54, O=7.8, B=20, A=0.00, %4091843
D=19.590, QC=2.3658, FS=26.5, U=182.7, TA=21.54, O=7.8, B=20, A=0.00, %4092218, NA=-0.0034, NB=0.0, NC=-0.7, F=15, K=90
#$
0:
1:
2:
```

- Sonden startes og nullpunkt defineres.
  - Kan være i atmosfære
  - Kan være ved sjøbunn.
- Sondringen utføres, og ny avlesing gjøres for å finne endringen i nullpunkt.
  - VIKTIG at det er samme referanse. Starter en i atmosfære så avsluttes det i atmosfære. Samme med sjøbunn.
- Fint med rengjøring av sonden før nulling etter sondering. Ønskelig med samme temperatur også.
- Oppgitt som en differanse i rådatafilene, se eksempler på filer ved siden av. Eller så står verdiene som er målt direkte i header.
- Følg med på nullverdiene over flere sonderinger. De bør oscillere rundt en fast verdi.
- Store permanente endringer, offset, tyder på en skade på sonden.
- Dette er en viktig parameter å kjenne til og ha et forhold til. Tenk over når evt et avvik oppstår underveis. Er det et avvik kommet som følge at sonden er kjørt inn i morene?

```
,K=90,NA=0.106,NB=-2.1,NC=-6.799
```

```
,HT=119.6 11542.0 172.3 112.8 11648.0 170.2,
```

Nyere Geotech sonder (firesifret sondenummer):

- NA (MPa) – Spissmotstand
- NB (kPa) – Sidefriksjon
- NB (kPa) – Poretrykk

ENVI sonde med G1 loggesystem (fem sifret sondenummer):

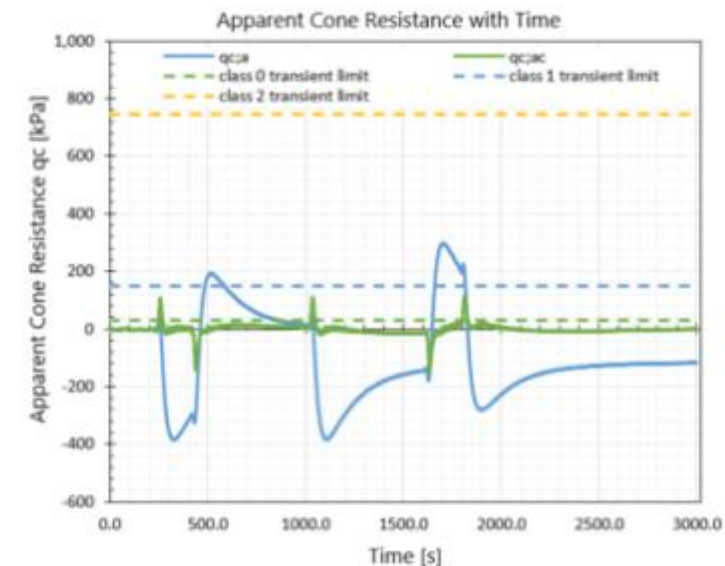
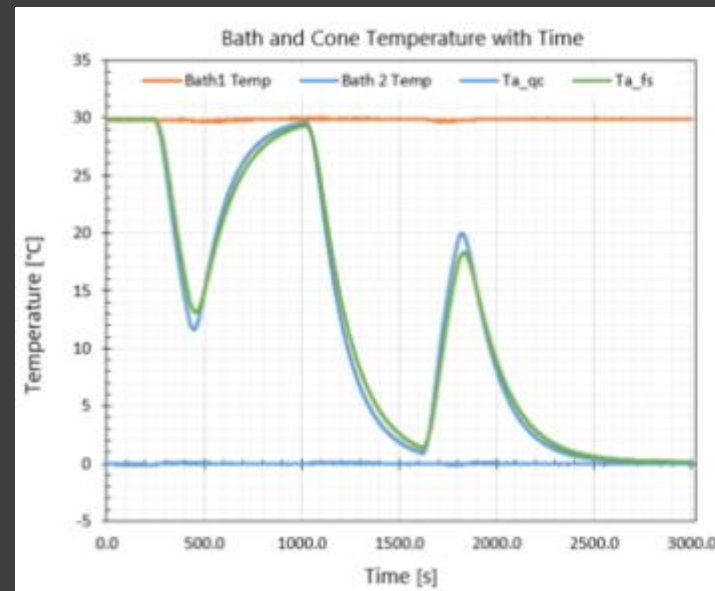
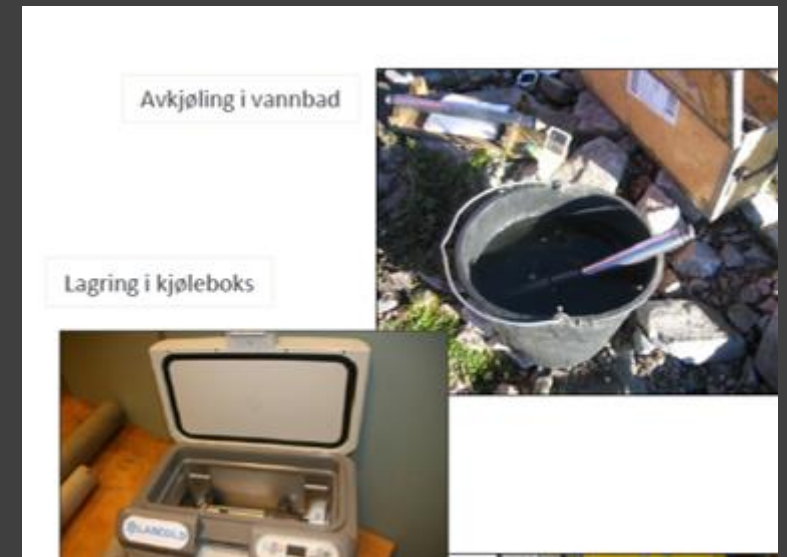
- NA (MPa) – Spissmotstand
- NB (kPa) – Sidefriksjon
- NB (kPa) – Poretrykk
- HT (Poretrykk før, spiss før, friksjon før, poretrykk etter, spiss etter, friksjon etter)

ENVI sonde med DMON loggesystem (fem sifret sondenummer):

- HT (Poretrykk før, spiss før, friksjon før, poretrykk etter, spiss etter, friksjon etter)

Årskak til avvik: temperatureffekter

- Stor endring i temperatur underveis i sonderingen kan føre til store avvik i målinger
- Det samme gjelder om det er store temperaturgradienter i selve sonden.
- Sonder kan bli svært varme om de presses gjennom sand, spesielt om det er umettet jord.
- Sondene bør være temperert til jordens temperatur ved start sondering. F.eks i en bøtte med vann som har nær 6 – 7 grader temperatur.
- Data fra Lankelma sin kalibrering av sonde er vist for temperatureffekt på deres sonder.
- Grafen til høyre viser tilsynelatende spissmotstand før og etter korreksjon for temperatureffekt. Skulle vært null hele veien, men gradientene er vanskelig å kompensere for.

Temperatur

Stort i sett inkludert i alle sonder

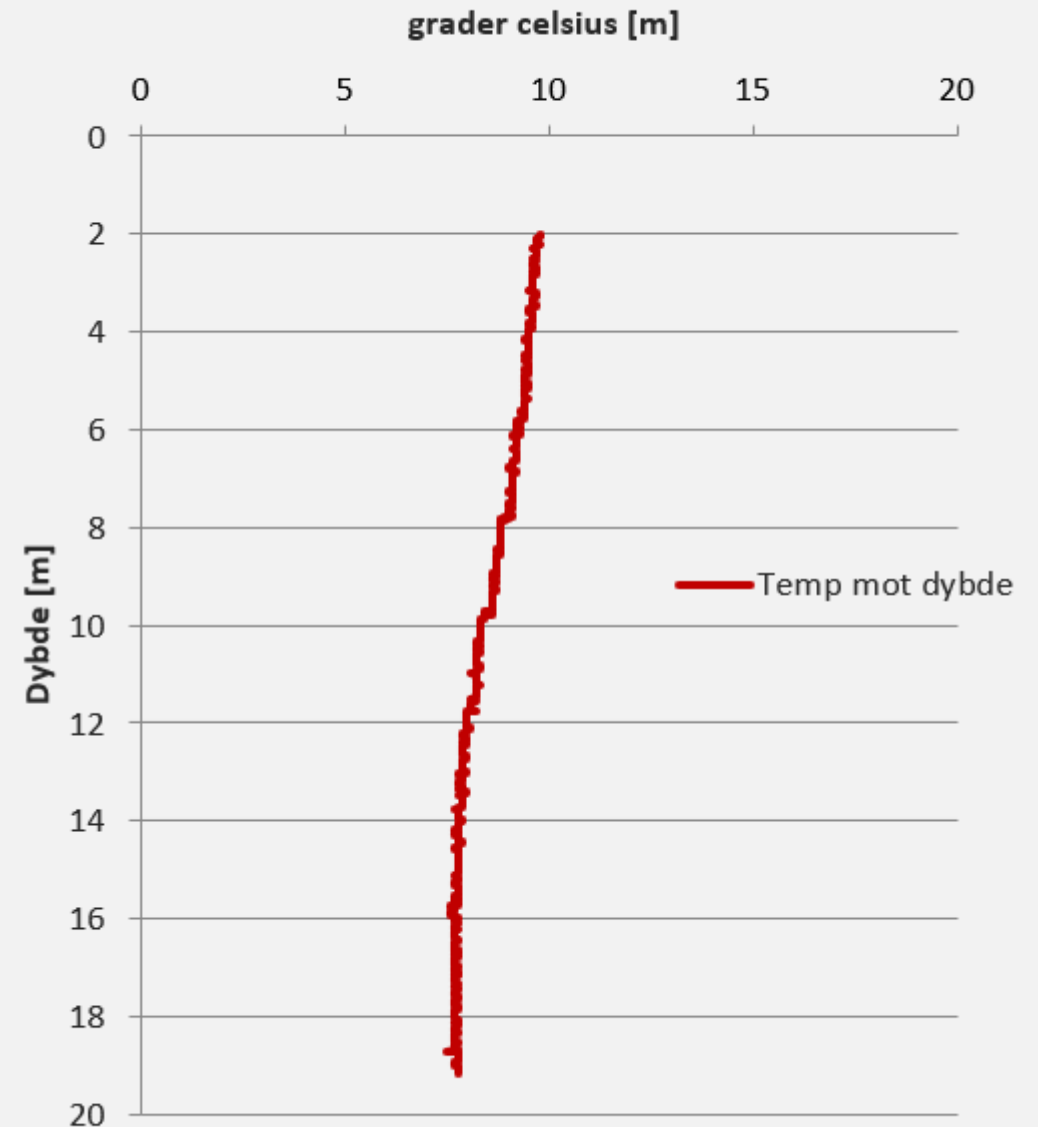
Brukes sjelden til så mye. En kontrollparameter, store sprang i verdiene kan tyde på en sonde som ikke har vært temperaturstabil ved oppstart av sonderingen.

Kan dokumentere store temperaturgradienter i sonden, dersom dette er tilfellet. Kan bli svært varmt ved sondering i fast sand.

Detektering av frost er mulig

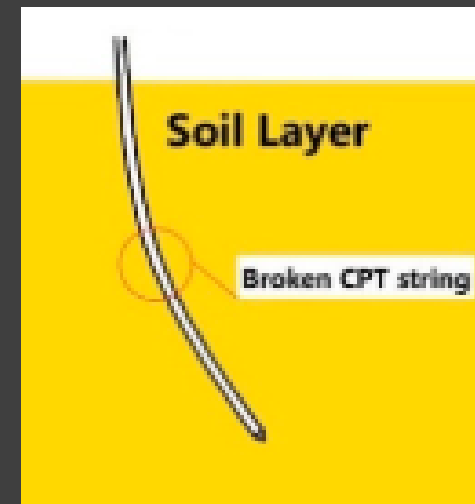
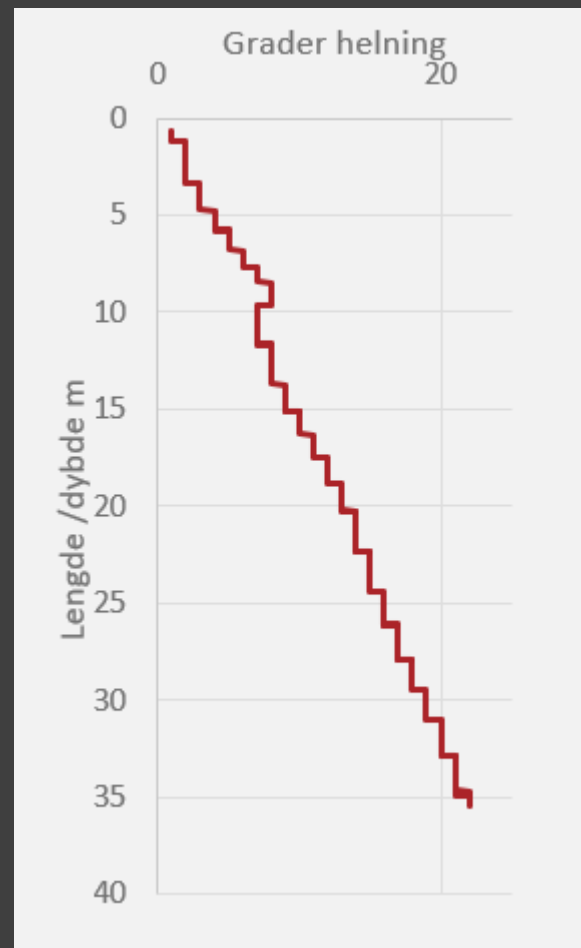
Jord i Norge har temp rundt 5 - 10 grader

Målt temperature fra CPTU

Inclinasjonsmåling/Vinkelmåling

- Kan brukes til å følge banen til sonden.
- Noen sonder har to sensorer, som startes i mot en gitt himmelretning.
- Krav til å måle vinklen, men kravet er at sensoren skal ha bedre nøyaktighet enn 2 grader, ikke krav om at vertikaliteten skal være bedre enn 2 grader.
- Standarden sier at det skal stoppes på 15 grader, men dette er skrevet inn for å hindre skader på utstyret. Det går ofte bra å gå til større vinkler, så lenge det ikke er brå endringer. 25 grader har gått helt fint, så lenge det er dypt nede.
- Viktig å korrigere for helning på dybde, på sonderingen så måles det kun penetrert lengde, ikke dybde. Du må korrigere dette selv med Geotech eller ENVI systemer.

Kalibreringsverdier

- I neste versjon av CPTu standarden så vil det skilles mellom sonden sin klasse og utførelsen. Feilkildene skal ikke legges sammen slik som de gjøres nå.
- Kalibrering gjøres hos produsent og skal gjøres med jevne intervaller og ved mistanke om overbelastning.
- Ny kalibreringsstandard er mye strengere enn den gamle og ny sondeklasse. Mange flere steg, og krav til metode. Bør få ganske like ark.
- Sonden blir kalibrert og kalibreringsverdiene legges inn manuelt i systemet. Disse verdiene representerer overgangen i AD konverteringen. DSV den tar målingene i mV og gjør de over til digitale verdier i kPa/MPa.
- Feil innlegging av verdiene vil skifte data og gjøre datasettet ubrukelig.
- Arket er veldig viktig for geotekniker for å bruke korrekte verdier i tolkning, spesielt area factor, a.
- Se også oppløsning til målingene, svært små steg i moderne sonder.

CALIBRATION CERTIFICATE FOR CPT PROBE 4866		
Probe No	4866	
Date of Calibration	2016-01-27	
Calibrated by	Joakim Tingström.....	
Run No	167	
Test Class:	ISO 1	
Point Resistance		
		Tip Area 10cm ²
Maximum Load	50	MPa
Range	50	MPa
Scaling Factor	1609	
Resolution	0,4742	kPa
Area factor (a)	0,847	
ERRORS		
Max. Temperature effect when not loaded	18,955	kPa
Temperature range 0 -40 deg. Celsius.		
Local Friction		
		Sleeve Area 150cm ²
Maximum Load	0,5	MPa
Range	0,5	MPa
Scaling Factor	4079	
Resolution	0,0094	kPa
Area factor (b)	0	
ERRORS		
Max. Temperature effect when not loaded	0,401	kPa
Temperature range 0 -40 deg. Celsius.		
Pore Pressure		
Maximum Load	2	MPa
Range	2	MPa
Scaling Factor	3885	
Resolution	0,0196	kPa
ERRORS		
Max. Temperature effect when not loaded	2,61	kPa
Temperature range 0 -40 deg. Celsius.		
Tilt Angle.		
		Scaling Factor: 0,91
Range	0 - 40	Deg.
Backup memory		
Temperature sensor		
Conductivity probe		

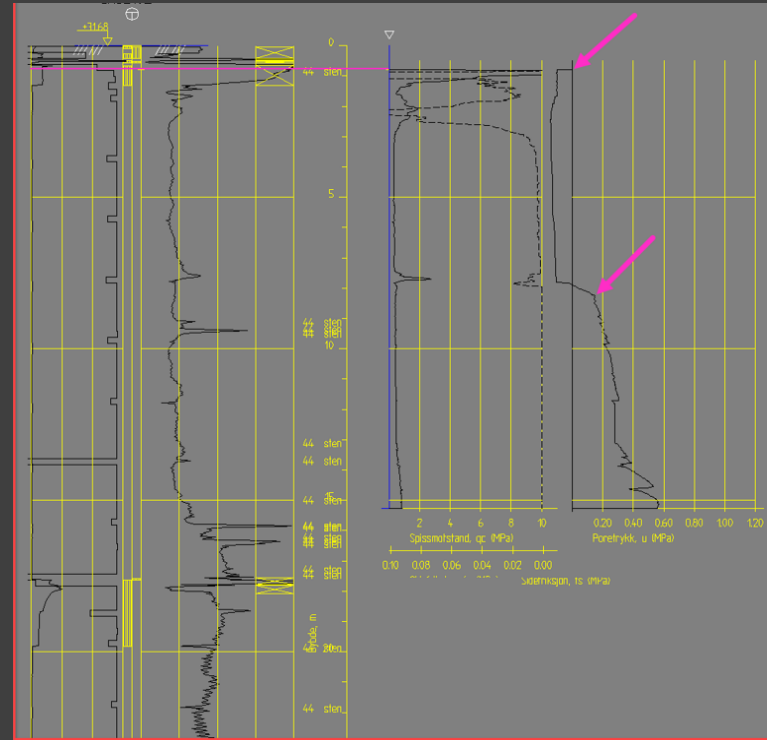
Hvordan oppnå ønskede data

- CPT sonde går ikke automatisk i stykker om de treffer noe hardt, noen borere tror CPT i hovedsak er for bløt leire.
- De må noen ganger recalibreres, men de er designet til å brukes hardt, spesielt om en kjøper en 100 MPa sonde (10 tonn).
- Sand, grus og til dels morene er helt legitime jordarter å undersøke med CPT, men stein/blokk stopper ofte sonden – også friksjon.
- Det finnes maskiner i Norge som kan presse CPT med over 150 kN.
- Ekstra dybde kan oppnås ved å fjerne så mye som mulig av stangfriksjon. Følgende metoder kan anbefales:
  - Forboring med og evt uten polymer for å stabilisere jorden.
  - Forboring bør gjøres ned til ca 0,5 – 1,5 m mange steder. Gir ofte bedre poretryksrespons om en ikke presser i den fasteste tørrskorpen.
  - Bruk av friksjonsreducerende ring på stangen for å blokke ut hull
  - Bruk av smøring langs strengen
  - Setting av foringsrør

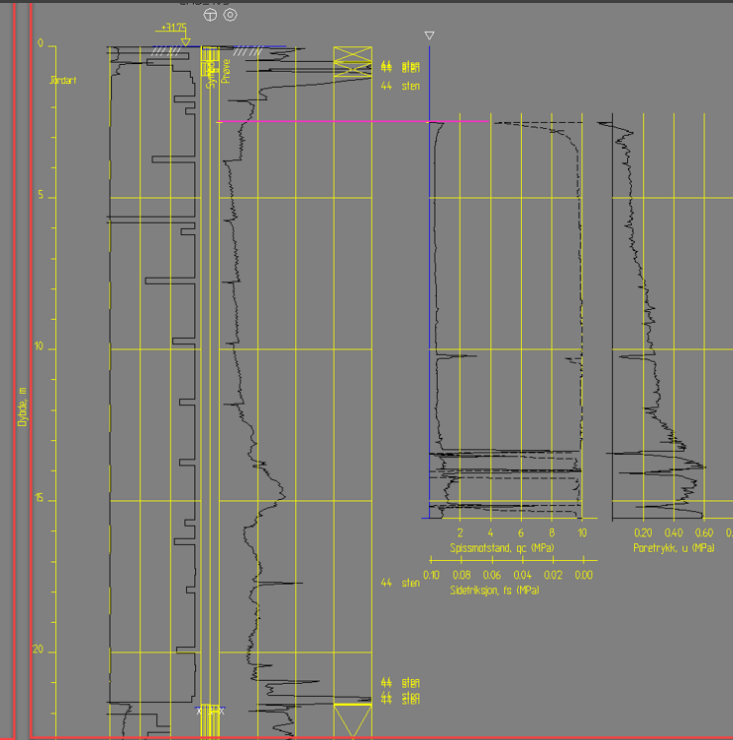

Geoteknikers viktige oppgaver i fremskaffing av gode data

- Mottakskontroll av CPT, helst umiddelbart etter sondering.
- Plot sonderingen, sjekk om forholdene stemmer med forventet. Hvis ikke, sjekk ut om dataene stemmer.
  - Poretrykk, sjekk at det er god metning.
  - Sjekk at det ikke er store sprag underveis i homogene lag. Sjekk temperatur og helning.
  - Er verdiene rimelige?
  - Er ønsket dybde oppnådd
- Sjekk nulldrift under sonderingen, dette tar noen få sekunder
- Om du ikke har PC eller plotteprogram, få grunnborer til å sende deg bilder av skjermen på riggen som alternativ.
- Det er kjapt og billig å repetere sonderinger mens riggen er på stedet, du som geotekniker må være tilgjengelig når riggen gjør jobben – eller så må du leve med konsekvensene av å ikke følge opp. Kostnader, kjeft og sure miner.
- Eksempel på god mottakskontroll til høyre:

Til venstre: Kun forboret 0,8 m. Fikk sug i fyllmassene som tømte filteret → verdiløs CPT

Til høyre: Forboret gjennom topplag, til ca 2,5 m dybde → god respons på poretrykk!

SPØRSMÅL?

Bilde fra grunnboringskolen nå sist, hvor både grunnborere og geoteknikere fikk utføre CPT/løfting av borestenger.

